

Дати

LXXV

УЧИТЕЛЬ

(до 75-річчя від дня народження В.І.Крекотня)

Ганна Павленко

Володимир Іванович Крекотень, учень академіка Олександра Івановича Білецького, — один із найвідоміших дослідників-медієвістів свого часу, вирізнявся неабиякою ерудицією, розумінням специфіки предмета давньої писемності, диференційованим зваженим підходом до культових “конфесійно маркованих текстів”, серйозним ставленням до першоджерел (рукописів і стародруків), блискуче володів методами евристики, палеографії, текстології. Він самовіддано любив, невтомно досліджував, популяризував літературу, що сприймалася пересічними читачами (та й багатьма вченими, чого гріха таїти) як схоластична, незрозуміла і навіть шкідлива. На щастя, часи змінилися, ми помудрішали, й українська середньовічна та барокова писемність посіла своє належне місце в літературному процесі (як одна зі складових тяглості традиції), успішно репрезентуючи типологічну єдність із культурними процесами в інших країнах, зокрема Центральної і Східної Європи.

Коли охоплюєш поглядом творчий доробок Володимира Крекотня, найперше впадає в око широкий діапазон (всеохопність) його наукових інтересів, комплексний підхід до вирішення проблем на загальнотеоретичному і суто текстологічному рівнях. Як вчений-медієвіст він блискуче орієнтувався в оригінальній і т.зв. перекладній писемності XI — XVIII ст., про що свідчать окремі розділи до “Історії української літератури” (*Історія української літератури. Давня література (XI — перша половина XVIII ст.)* — К., 1967. — Т. 1).

Одні з найпоказовіших досліджень вченого — в галузі поезики жанрів і сюжетів малої та великої прози, зокрема байки як такої (*Байки в українській літературі XVII — XVIII ст.: Пам’ятки давньої української літератури / Розвідка, підгот. текстів та прим. В. І. Крекотня.* — К., 1963), “ехетр’и” як невід’ємного компонента синтетичного жанру української культової ораторської прози 2-ої пол. XVII ст. — монографія “Оповідання Антонія Радивиловського: З історії української новелістики XVII ст.” (К., 1983), жанрів української прози XVII — XVIII ст., чільне місце серед яких посідає козацький літопис, — “Художність давньої української прози (XVII — XVIII ст.)” (*Крекотень Володимир. Вибр. праці.* — К., 1999. — С. 14—140). Автор опрацьовує найрепрезентативніші оповідні пам’ятки, серед яких полемічні твори, літописи Самовидця, Григорія Грабянки, Самійла Величка.

До активного силового поля поезики тяжіють і дослідження в галузі барокової книжної поезії, зокрема епіграми, що виступає не тільки як самодостатній жанр, але і як мікроформа, першоелемент, “будівельний матеріал” декламацій, вінців, поетичних циклів та відгалуження епіграми — епітафії, емблеми, курйозні вірші — “Українська книжна поезія кінця XVI — початку XVII ст.” (*Українська книжна поезія. Кінець XVI — початок XVII ст. / Упоряд. В.П.Колосова, В.І.Крекотень.* — К., 1978); “Українська книжна поезія середини XVII ст.” (*Українська книжна поезія. Середина XVII ст. / Упоряд. В.І.Крекотень, М.М.Сулима.* — К., 1992); автореферат докторської дисертації “Становлення поетичних форм в українській літературі XVII ст.” (К., 1992).

Сучасним і майбутнім медієвістам ще тривалий час доведеться опановувати й усвідомлювати зроблене Володимиром Крекотнем. Та все ж на одній із монографій, присвяченій дослідженню ораторської прози, дозволю собі зупинитися детальніше.

У праці про ораторську прозу чітко простежується генеза жанру проповіді: від бесіди, просто "розмови священика з прихожанами", від екзегетичної гомілії до літературного твору, якому властиві чіткість теми, структурованість, художність викладу. Друга половина XVII ст. розглядається як період формотворчості жанру проповіді, а саме нового її виду – "латино-барокової" орації, в котрій простежується рецепція західноєвропейської і польської постили. Також ідеться про становлення барокової проповіді як жанрової моделі, що засновується на базі вже існуючого авторитетного текстового матеріалу (тема, загальні місця, приклади). Вісімнадцяте століття, на думку дослідника, – це час своєрідної деканонізації "класичної" проповіді як жанру, котрий дедалі більше всотує в себе сучасні історичні, політичні та сервілістичні настрої.

Володимир Кречетень вказує як на літературні, так і на позалітературні функції жанру казання, таким чином окреслюючи межі, що відокремлюють літературу від нелітератури.

Крім того, автор укладає своєрідний "каталог" прикладів, які активно використовуються бароковими казнодіями. Це казуси та їхні різновиди: легенди, анекдоти, меморабіли, пророцтва, апофеґми; фабули і відгалуження фабул: фацеції, міфи, казки, байки, диспути та параболі. Введення прикладів посилює притчевість загального тексту проповіді як одного із визначальних способів мислення в барокову епоху. Бо підбір та функціонування прикладів зумовлені конкретною дидактичною спрямованістю жанру гомілії. Та, апелюючи до визначальної дидактичності казань, вчений не відмовляє їм у своєрідній філософічності.

Володимир Кречетень належить до когорти дослідників, які в своїх наукових студіях використовують традиційні і новітні методи та методології в тісному взаємозв'язку. Можна сказати, що поруч із порівняльно-історичним та описовим методами автор послуговується герменевтичним методом. Якщо мати на увазі, що герменевтика як дисципліна "повстала із екзегези – науки інтерпретування Святого Письма" (Див.: Слово. Знак. Дискурс. Антологія світової літературно-критичної думки XX ст. / За ред. Марії Зубрицької. – Л., 1996. – С. 602), а в проповіді активно інтерпретується метатекст світової культури – Біблія, то дослідникові цього жанру важко було обминути цей метод. До того ж, за визначенням Г.-Г. Гадамера, "герменевтичне розуміння – це результат автентичного діалогу між минулим і сучасним, можливого тоді, коли між ними настає "злиття горизонтів" (*Там само.* – С. 603). А праця вченого притаманна істинно науковій інтерпретації специфічних текстів XI–XVIII ст., що передбачає своєрідне духовне "взаєморозуміння" середньовічного чи барокового автора й сучасного дослідника. Володимир Кречетень намагається не спрощувати, не модернізувати старожитні твори, не підлаштовувати їх до запитів читачів XX ст., а підносити сучасного реципієнта до висоти середньовічного й барокового тексту.

Ірина Савченко

Мені все життя таланило на вчителів. Тільки зараз усвідомлюю це, зараз, коли всі, хто був причетний до мого професійного і морального змужніння, полишили земні клопоти.

Добре пам'ятаю свою першу зустріч із Володимиром Івановичем Кречетнем, пам'ятаю навіть дату – 14 грудня 1983 року. За порадою свого наставника, багатолітнього завідувача кафедри української літератури КДПІ ім. М.Горького (як тоді називався НПУ імені М.П.Драгоманова), П.П.Хропка я прийшла до Володимира Івановича, щоб визначитися з темою майбутньої дисертації, ще дуже сумніваючись, чи буде це медієвістика. Прийшла до одного з найвизначніших українських учених-літературознавців, знічена і розгублена вчорашня випускниця, а зустріла людину, яка спілкувалася зі мною як із рівною, відкриваючи для мене неозорий світ давнього письменства. Вразили його очі – мудрі, спокійні, з прихованою десь глибоко за окулярами майже юнацькою посмішкою. Вразила розважність і доброзичливість.

Після тої зустрічі я ніколи більше не відчувала незручності у спілкуванні з ним. Він був завжди, незалежно від стану фізичного, налаштований на розмову. Тільки сьогодні, маючи вже власний життєвий досвід, усвідомлюю, що іноді цим зловживала. Та й хіба тільки я одна?

Володимир Іванович не просто керував моєю науковою роботою, він вчив відданості справі, яку робиш, і відповідальності за зроблене. На прочитаних ним сторінках моїх чернеток залишалися поради, думки, іноді — навіть емоції (не забуду свого стану, коли на полях чергового варіанта дисертаційного розділу побачила написане його рукою: “Браво! Нарешті ви це зробили!”). Я більше ніколи і ні в кого не бачила так пильно і чесно вичитаних аспірантських рукописів.

Володимир Іванович не шкодував для молодших ні свого часу, ні своїх знань, ні свого досвіду. І це виявлялося в усьому: в методологічних порадах, у численних бібліографічних картках, написаних його рукою спеціально для мене, недосвідченої аспірантки, у рекомендаціях щодо опрацювання джерел.

Іноді й зараз, через півтора десятка років, переглядаючи написане його рукою, знаходжу там відповіді на свої питання, він начебто досі присутній у моєму професійному житті. Усім, що вмію сьогодні, чому вчу власних студентів і аспірантів, я завдячую Володимирові Івановичу, великому трудівникові, талановитому науковцеві, але перш за все — мудрому Вчителю.

Ігор Ісіченко, архієпископ

Мабуть, саме до таких людей, як Володимир Іванович, журналісти люблять докладати ярлик “лицаря науки”. Він справді ставився до науки по-лицарському: чесно, мужньо, жертвовно. Однак при цьому аж ніяк не був рабом своїх наукових зацікавлень. Він запам’ятався людиною дуже живою, з чудовим почуттям гумору, правда, часом прихованим за позірною апатичністю.

Моя зустріч із Володимиром Івановичем стала наслідком унікального збігу обставин. Завідувач університетської кафедри в Харкові, дізнавшись про моє бажання писати дисертацію з давньої української літератури, домовився про керівництво з іншим працівником Інституту літератури. Але на засіданні відділу давньої української літератури Інституту літератури ім. Т.Шевченка справу керівництва дисертацією було скореговано — і я дістав часливу нагоду продовжити працю в постійному спілкуванні з Володимиром Івановичем.

Стилю його керівництва зовні не властива була оригінальність. Раз на місяць я привозив частину роботи, діставав назад поданий раніше розділ із внесеними зауваженнями й повертався додому. Аналогічно відбувалася праця над статтями, а після захисту — над монографією, виданою за редактування Володимира Івановича 1990 р. Розмова тривала недовго — може, годину або дві. Вона мала фаховий характер і рідко торкалася сторонніх тем.

Але вже в зауваженнях можна було побачити, як ретельно вчитана праця і наскільки тонко відчутий авторський стиль із його огріхами. Редакційні правки Володимира Івановича були завжди вельми бережливими, але й нещадними до помилок і стильових двозначностей. Таким чином, праця під керівництвом Володимира Івановича обернулася для мене на чудову школу наукового стилю — вимогливу, спрямовану на досягнення найбільшої точності, виразності й прозорості мови.

Найціннішим у спілкуванні з учителем стали для мене ті доброзичливі партнерські стосунки, атмосферу яких він одразу встановив. Дуже коректний і делікатний, послідовно уникаючи втручання в чуже особисте життя, Володимир Іванович власним прикладом навчав шанувати людську гідність, чужу позицію, а водночас — уміти бути твердим і непоступливим у принципових питаннях.

У тому ж, що Володимир Іванович готовий до боротьби, я неодноразово переконувався, спостерігаючи його в дискусіях, котрі торкалися засадничих наукових проблем. М’яка й дещо апатична людина, він ставав несподівано твердим, коли йшлося про речі, що стосувалися ідентичності української культури, коректності наукових висновків. Ні, Володимир Іванович не належав до політичної опозиції режимові. Однак його спосіб життя, не декларовані голосно академічні й національні переконання ставили його цілком

осторонь від того абсурдного світу, в якому доводилося жити у 70–80-х рр. Володимир Іванович зберіг внутрішню свободу від панівної ідеології й глибоку іронічність до тогочасних політичних реалій. Очевидно, це інтуїтивно відчували ті, хто хотів його позбутися з Інституту літератури ще на початку 70-х...

Рятували, однак, постійно підтримуваний імідж нуднуватого книжника та скромність особистих вимог. І за комуністів, і під час політичних баталій к. 80 — поч. 90-х рр., осередям яких був Інститут літератури, Володимир Іванович лишався цілком чужим мітинговим трибунам або кар'єристичним планам. Його природним середовищем була бібліотека, де годинами скрупульозної праці над текстом Володимир Іванович готував величезні масиви наукового матеріалу для зазвичай скромних і обережних висновків. Прикметно, що вдома предметом особливих гордоців Володимира Івановича був історичний письмовий стіл, що перенісся до його помешкання чи не від Сергія Маслова. Саме за цим письмовим столом в оточенні фоліантів домашньої бібліотеки й сотень карток із записами мав би Володимир Іванович бути зображений на своєму офіційному портреті. Портреті, якого так і не з'явилось... Володимир Іванович не став і не стане канонізованим офіційними державними ідеологами. Але слово "подвиг" у тому сенсі, в якому воно вживалося в давній літературі щодо жертвних трудівників у царині духу, може, найкраще в нашому літературознавчому середовищі 60–90-х рр. ХХ ст. стосується саме Володимира Івановича — подвижника науки, що ціле життя присвятив відкриттю й аналізу фундаментальних для національного самоусвідомлення пам'яток української минувшини. Вчителя, образ якого так багато значить для всіх, кому пощастило працювати під його керівництвом.

Микола Сулима

Спочатку — про Світлану Данилівну, дружину Володимира Івановича. Чомусь я запам'ятав її як бібліотекарку Наукової бібліотеки Національного університету імені Тараса Шевченка (пізніше з'ясувалося, що це було її "заслання" після звільнення з Інституту за неблагодійність). Я, першокурсник філологічного факультету відділення української мови та літератури, захотів прочитати збірник Ліни Костенко, і Світлана Данилівна невдовзі дала мені бажану книжку. В 1960-ті роки поширювались були домашні вечори поезії. На один із таких вечорів були запрошені покійний нині Гриць Тименко, Надія Кір'ян і я, а організував його Михайло Саченко. Відбувався він десь у Дарниці. Та мені й досі здається, що слухали нас на тій квартирі і Володимир Іванович та Світлана Данилівна. У 1977 році я залишив листівку у книгарні "Наукова думка" на збірник "Українська поезія. Кінець XVI — початок XVII ст." і придбав його, коли він побачив світ. Я ніколи не думав, що доля зведе мене з Володимиром Івановичем, що доведеться мені займатися давньою літературою, та ще й під його опікою, — давня література ніколи не входила до сфери моїх інтересів: я тяжив до футуризму, до верлібру.

Взяли мене у відновлений відділ давньої літератури, отож, треба було рахуватися з цими обставинами. Так виявився доречним збірник і мої знання з теорії віршування, так народилася тема кандидатської дисертації "Українське віршування кінця XVI — початку XVII ст.", і керувати мною доручили Володимир Івановичу — хвалити Бога, тоді, коли Інститут очолив І.О.Дзверін, у ньому трохи потепліло і таке керівництво стало можливим.

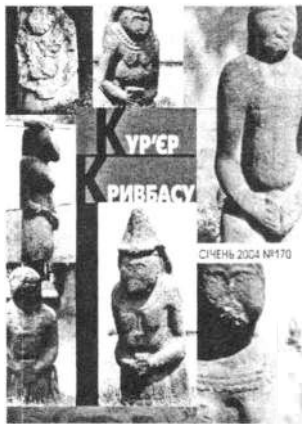
Володимир Іванович керував моєю роботою якимось непомітно. Він не належав до вчених, які пригнічують своїми знаннями. Демократизм, але не панібратство, виконавська дисципліна, але не галери — ось стиль його керівництва. Якимось непомітно було підказано, що "ъ" читається як "і", якимось просто була принесена важлива книжка, між іншим розказана наукова легенда. А там виявилось, що Володимир Іванович і Світлана Данилівна — кіномани, що вони любителі лісових прогулянок (важко забути, скажімо, наш похід у бучанський ліс)... А наукові конференції, особливо в місті-музеї Переяславі-Хмельницькому! А щомісячні чатування в лавах Добровільних народних дружин у Ботанічному саді (так, Володимир Іванович був дружинником — тоді це

називалося громадським навантаженням, що дуже цінувалося в характеристиках із місця роботи). Все це спілкування, спілкування, спілкування. Володимир Іванович не любив скаржитись на життя, але то тоді, то тоді він говорив і про негативну реакцію на його рецензію на перший випуск "Дня поезії", — це назавжди відбило в нього охоту втручатися в сучасний літературний процес (Володимир Іванович і мене просив не робити цього, жалкую, що не послухав його), від нього я дізнався про прем'єрний показ "Тіней забутих предків", під час якого глядачі, в тім числі й Володимир Іванович, встали на знак протесту проти репресій, і т.д. Незабутнім є гумор Володимира Івановича. Він не цурався анекдотів (любив переповідати анекдоти, почуті від М.Є.Сиваченка). Але особливо часто повторював афоризми від Тараса Івановича Франка, який викладав у Володимира Івановича.

Пощастило Володимирі Івановичу із родиною — і мама, і Світлана Данилівна, і Ольга створювали йому ідеальні умови для роботи, оточували любов'ю і турботою. Зараз Світлана Данилівна схилиється над рукописами, сидючи за столом С.А.Щеглової, придбаним колись Володимиром Івановичем.

Я радий, що зміг хоч якось віддячити Володимирі Івановичу за ті уроки, які одержав від нього — маю на увазі секретарювання в спецраді, коли Володимир Іванович блискуче захищав докторську дисертацію: як у старі добрі часи, він одержав найвищий науковий ступінь *honoris causa*, це так йому личило, людині, яка несла в собі риси хрестоматійних університетських професорів ХІХ ст. — добродушних, щедрих, знаючих, скромних, тихих і мудрих.

КУР'ЄР КРИВБАСУ. — 2004. — №1.

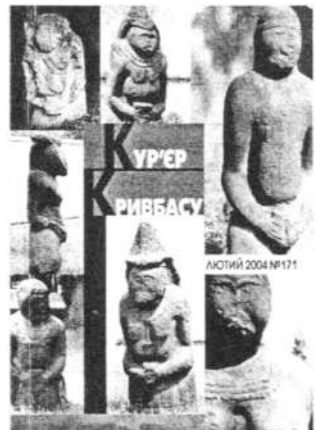

"Мандрівник усередину" — назва розмови Людмили Таран з Тарасом Прохаськом, проза представлена романом Володимира Кашки "Житло", поезія — віршами Юрія Бедрика та Емми Андієвської, творчості якої присвячені

статті Марка Роберта Стеха, Володимира Державина, Богдана Тимоша Рубчака. У рубриці "Scriptible" виступають Андрій Содомора ("Як на долоні...". Новели, есеї, думки), Богдан Бойчук ("Земний кінематограф. Сергій Жадан"), Олесь Ульяненко ("Есей для Павла"), Степан Процюк ("Страх та ідея"), Ігор Бондар-Терещенко ("Амазонка слобідського авангарду"), Тетяна Остапчук ("Від міфів та казок — до світової глобалізації").

КУР'ЄР КРИВБАСУ. — 2004. — №2.

Друкуються роман Володимира Кашки "Житло" (продовження), три оповідання Ольги Деркачової, підбірки віршів Степана Сапеляка, Віктора Могильного, Віктора Баришполя та Григорія Тименка, спогади Світлани Кириченко

"Люди не зі страху" й статті Володимира Базилевського "Інстинкт генія" про Миколу Гоголя та Григорія Зленка "Автограф не зберігся..." (3 книги життя Тараса Шевченка). Творчості Емми Андієвської присвячено статті Марка Роберта Стеха і Юрія Шереха, сама письменниця представлена своїми новелами з різних збірок.